

"Λοιπόν, ποια είναι τα αιτήματα; Και πού πάνε από εδώ και πέρα;", Judith Butler *

Από τότε που το κίνημα Occupy αναδύθηκε στο πολιτικό τοπίο, επικριτές και σκεπτικιστές ρωτούσαν, "λοιπόν, ποια είναι τα αιτήματα;". Και πιο πρόσφατα, οι σκεπτικιστές έχουν αναρωτηθεί μήπως το κίνημα έχει χάσει δυναμική, δεδομένου ότι πολλοί από τους δημόσιους χώρους που είχαν καταληφθεί έχουν εκκαθαριστεί από την αστυνομική δύναμη υπό τις εντολές του κράτους. Ας εξετάσουμε πρώτα το θέμα των αιτημάτων, και στη συνέχεια, θα στραφούμε στο ερώτημα προς τα πού κινείται τώρα το κίνημα Occupy.

Αν σκεφτούμε αυτό το πρώτο ερώτημα, μπορούμε να διαπιστώσουμε πόσο σταθερά εδραιωμένη είναι η αντίληψη ότι τα πολιτικά κινήματα, για να χαρακτηριστούν «πολιτικά», πρέπει (α) να είναι οργανωμένα γύρω από ένα συγκεκριμένο και διακριτό κατάλογο αιτημάτων, και (β) να προσπαθούν να ικανοποιηθούν αυτά τα αιτήματα. Προς στιγμήν, ας εξετάσουμε τι είδος πολιτικής χαρακτηρίζεται από τέτοιες παραδοχές, και τι είδος όχι. Με άλλα λόγια, αν και θεωρούμε ως δεδομένο ότι η πολιτική πρέπει να προσκομίσει ένα κατάλογο αιτημάτων που μπορούν να ικανοποιηθούν, αυτό δεν σημαίνει ότι έχουμε δίκιο να θεωρούμε αυτήν την εκδοχή της πολιτικής ως δεδομένη, όπως κάνουμε σαφώς ορισμένοι από εμάς. Ας σκεφτούμε, τότε, για τα συστατικά στοιχεία αυτού του σκεπτικιστικού ισχυρισμού, και ας δούμε ποια εκδοχή της πολιτικής υποτίθεται και προωθείται από αυτό το ερώτημα. Επιπλέον, ας εξετάσουμε αν το είδος της πολιτικής που το Occupy επιδιώκει όχι μόνο αποτυγχάνει -ή αρνείται- να συμμορφωθεί με αυτήν την ιδέα της πολιτικής, αλλά ενεργά προσπαθεί να δημιουργήσει μια άλλη. Ας ξεκινήσουμε με δύο από τα βασικά δομικά στοιχεία της σκεπτικιστικής θέσης: (1) αιτήματα που εμφανίζονται με τη μορφή ενός καταλόγου, (2) αιτήματα που μπορούν να ικανοποιηθούν.

1. Αιτήματα που θα πρέπει να λάβουν τη μορφή ενός καταλόγου.

Ας φανταστούμε ότι το κίνημα Occupy έλεγε ότι έχουμε τρία αιτήματα: (α) να σταματήσουν οι κατασχέσεις σπιτιών, (β) να διαγραφούν τα χρέη των φοιτητών, και (γ) να μειωθεί η ανεργία. Κατά κάποιο τρόπο, καθένα από αυτά τα αιτήματα απηχεί σίγουρα το Occupy, και άνθρωποι που ασχολούνται με αυτά τα θέματα έχουν σαφώς ενταχθεί στο Occupy και συμμετείχαν σε διαδηλώσεις ενάντια στις κατασχέσεις σπιτιών, για τη διαγραφή των χρεών των φοιτητών, και για τη μείωση της ανεργίας. Έτσι, ο κατάλογος των αιτημάτων σχετίζεται σαφώς με το Κίνημα Occupy, όμως θα είναι λάθος να πούμε ότι η πολιτική σημασία ή επίδραση του κινήματος Occupy μπορεί να κατανοηθεί πολύ καλά μέσω αυτών των αιτημάτων ή μιας πολύ μεγαλύτερης λίστας αιτημάτων. Ο πρώτος λόγος είναι ότι ένας "κατάλογος" είναι μια σειρά αιτημάτων. Αλλά ένας κατάλογος δεν εξηγεί πώς αυτά τα αιτήματα σχετίζονται το ένα με το άλλο.

Εάν ένα από τα κύρια πολιτικά σημεία του κινήματος πρέπει να επιστήση την προσοχή, και να αντισταθεί, στις αυξανόμενες ανισότητες πλούτου, τότε αυτό είναι η κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα που διασχίζει όλα τα συγκεκριμένα αιτήματα που ένας τέτοιος κατάλογος μπορεί να περιλαμβάνει. Αλλά αυτό δεν θα μετρούσε πραγματικά ως ένα αίτημα μεταξύ πολλών άλλων. Με άλλα λόγια, μέσω ποιας γλώσσας και ποιας δράσης θα επιστήσουμε την προσοχή στην αυξανόμενη ανισότητα πλούτου, όπου οι πλούσιοι μονοπωλούν ολοένα μεγαλύτερες ποσότητες του πλούτου και οι φτωχοί περιλαμβάνουν τώρα έναν αυξανόμενο αριθμό του πληθυσμού; Το σημείο αυτό γίνεται εμφανές από κάθε ένα από τα ειδικότερα ζητήματα που περιλαμβάνονται στον κατάλογο, έναν κατάλογο που θα μπορούσε να περιλαμβάνει τον αποδεκατισμό των κοινωνικών υπηρεσιών, της δημόσιας υγείας, των συντάξεων, καθώς και την αύξηση της "ευέλικτης" εργασίας που μετατρέπει τους εργαζόμενους σε πληθυσμό μίας χρήσης, την καταστροφή της δημόσιας και οικονομικά προσιτής τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τον συνωστισμό στα πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια δημόσια σχολεία, τις φοροαπαλλαγές για τους πλούσιους, την κατάρπωση των μισθών, και την αύξηση της κυβερνητικής στήριξης στη βιομηχανία των φυλακών. Μπορούμε να κάνουμε μια τέτοια λίστα, να προσθέσουμε σε αυτή, ακόμη και να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι, αλλά κανένα στοιχείο στον κατάλογο αυτόν δεν μπορεί να μας βοηθήσει να εξηγήσουμε γιατί συγκεντρώνονται όλα αυτά τα στοιχεία μαζί σε έναν κατάλογο. Αν υποστηρίζουμε, ωστόσο, ότι οι αυξανόμενες διαφορές πλούτου και η ανισότητα που προκύπτουν άμεσα από τις σύγχρονες μορφές του καπιταλισμού γίνονται φανερές από κάθε ένα από αυτά τα θέματα, και ότι μαζί μπορούν να αποδείξουν τον ισχυρισμό ότι ο καπιταλισμός βασίζεται, και αναπαράγει, κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες αυτού του είδους, τότε διατυπώνουμε έναν ισχυρισμό για το πώς λειτουργεί ένα σύστημα και, ειδικότερα, πώς το καπιταλιστικό σύστημα λειτουργεί τώρα: οι ανισότητες γίνονται όλο και μεγαλύτερες, λαμβάνοντας νέες και καταστροφικές μορφές, και αυτή η επιταχυνόμενη διαδικασία της ανισότητας παραμένει ανεξέλεγκτη από το κράτος και τις παγκόσμιες αρχές που έχουν συμφέρον να κάνουν τον καπιταλισμό να λειτουργεί.

Ο σκεπτικιστής ενδέχεται να εξακολουθήσει να απαντά ως εξής: "αλλά δεν πρέπει να εργαζόμαστε σε κάθε ένα από αυτά τα ζητήματα ξεχωριστά, προκειμένου να υπάρξει οποιαδήποτε πραγματική διαφορά στις ζωές των ανθρώπων; Εάν όλοι μας αναλαμβάναμε κάποιο θέμα, θα μπορούσαμε να ανοίξουμε το δρόμο, βρίσκοντας

πρακτικές λύσεις για κάθε ζήτημα του καταλόγου". Η υιοθέτηση μιας τέτοιας άποψης, ωστόσο, σημαίνει ότι επιμένουμε πως τα ζητήματα μπορούν να διαχωριστούν το ένα από το άλλο. Αλλά αν χρειαζόμαστε να ξέρουμε τι συνδέει τα ζητήματα μεταξύ τους προκειμένου να δώσουμε λύση στο πρόβλημα αυτό, τότε η πολιτική μας εξαρτάται από τη διερώτησή μας για το συστημικό και ιστορικό χαρακτήρα του ίδιου του οικονομικού συστήματος.

Πράγματι, αν καταλαβαίνουμε πως οι αυξανόμενες διαφορές πλούτου (και η συσσώρευση περισσότερου πλούτου από όλο και λιγότερους ανθρώπους, και η επέκταση της φτώχειας και της απόρριψης σε ολόένα και μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων) προκύπτουν από μια συγκεκριμένη οικονομική οργάνωση της κοινωνίας, που είναι προσανατολισμένη στο να παράγει όλο και πιο οξείες εκδοχές αυτής της ανισότητας, τότε, προκειμένου να αντιμετωπιστούν κάποια από τα ζητήματα αυτού του καταλόγου, πρέπει να καταλάβουμε την ευρύτερη δομή της ανισότητας την οποία κάθε ζήτημα καταδεικνύει, και πρέπει να σκεφτούμε τρόπους εναντίωσης σε αυτό το οικονομικό καθεστώς, αντί να προσπαθούμε να κάνουμε μικρές διορθώσεις στη λειτουργία του. Πράγματι, αν "επιδιορθώσουμε" κάθε πρόβλημα του καταλόγου χωρίς αντιμετώπιση της αναπαραγωγής της ανισότητας, και αν αυτή η ανισότητα αναπαράγεται με ολόένα και πιο οξείες τρόπους, τότε ο κατάλογος απλώς γίνεται μεγαλύτερος, ακόμη κι αν επιδιώξουμε να αφαιρέσουμε ένα συγκεκριμένο ζήτημα από αυτόν.

Δεν μπορούμε να διορθώσουμε μια μορφή της ανισότητας χωρίς κατανόηση των ευρύτερων τάσεων της ανισότητας που επιδιώκουμε να υπερβούμε. Νομίζοντας ότι όλα τα ζητήματα πρέπει να διαχωρίζονται, χάνουμε το στόχο μας και περιορίζουμε το όραμά μας για κοινωνική και οικονομική δικαιοσύνη. Φυσικά, μπορεί κανείς να εργαστεί σε οποιοδήποτε από αυτά τα ζητήματα, την ίδια στιγμή που κάποιος αγωνίζεται για το τέλος της δομικής αναπαραγωγής της ανισότητας. Αλλά αυτό σημαίνει ότι κάποια ομάδα, κάποια πολιτική συνάρθρωση, πρέπει να κρατήσει την προσοχή στο πρόβλημα της δομικής ανισότητας. Αν νομίζουμε ότι υπάρχουν επαρκή μέσα στο πλαίσιο του ισχύοντος οικονομικού καθεστώτος για τη διόρθωση αυτών των προβλημάτων, τότε κάνουμε μια αλλόκοτη υπόθεση. Υποθέτουμε ότι το ίδιο το σύστημα που έχει παραγάγει την ανισότητα που χαρακτηρίζει όλα τα ζητήματα που περιλαμβάνει ο κατάλογος μπορεί να χρησιμεύσει ως αποδέκτης των αιτημάτων μας. Αυτό με οδηγεί στη δεύτερη υπόθεση που προκύπτει από την ερώτηση του σκεπτικιστή.

2. Τα αιτήματα θα πρέπει να μπορούν να ικανοποιηθούν.

Αυτό σίγουρα φαίνεται ένα λογικό σημείο. Αλλά όποιος ισχυρίζεται ότι τα αιτήματα πρέπει να μπορούν να ικανοποιηθούν εικάζει ότι υπάρχει κάποιος ή κάποια υφιστάμενη θεσμική εξουσία όπου θα μπορούσε κανείς να προσφύγει για την ικανοποίηση των αιτημάτων του. Στις διαπραγματεύσεις των σωματείων που υποστηρίζονται από την απειλή των απεργιών, συνήθως υπάρχει ένας κατάλογος των αιτημάτων των οποίων η ικανοποίηση θα αποτρέψει την απεργία, ή η μη ικανοποίηση θα οδηγήσει στην έναρξη ή παράταση της απεργίας. Αλλά όταν η εταιρεία, η ένωση, ή το κράτος δεν θεωρείται νόμιμος εταίρος για διαπραγματεύσεις, τότε δεν έχει νόημα να προσφύγεις στην εν λόγω αρχή για διευθέτηση μέσω διαπραγματεύσεων. Στην πραγματικότητα, η προσφυγή σε αυτή την αρχή για την ικανοποίηση των αιτημάτων είναι ένας τρόπος απόδοσης νομιμότητας σε αυτή την αρχή. Έτσι, αρθρώνοντας αιτήματα που μπορούν να ικανοποιηθούν εξαρτάσαι ουσιαστικά από την απόδοση της νομιμότητας σε όσους έχουν την εξουσία να ικανοποιήσουν τα αιτήματα. Και όταν κάποιος παύει να απευθύνει τα αιτήματα σε αυτές τις αρχές, όπως συμβαίνει στη γενική απεργία, τότε είναι η παρανομία αυτών των αρχών που εκτίθεται. Αυτή είναι μία σημαντική επίπτωση της συμβολής της Gayatri Chakravorty Spivak στη θεωρία του Occupy.

Αλλά αν οι υπάρχοντες θεσμοί είναι συνένοχοι με το οικονομικό καθεστώς απ' το οποίο εξαρτώνται, και προάγουν την αναπαραγωγή της ανισότητας, τότε δεν μπορεί κανείς να απευθύνεται σε αυτούς για να θέσει τέρμα στις συνθήκες της ανισότητας. Μια τέτοια προσφυγή θα διαψευστεί στην πορεία της άρθρωσής της. Με απλά λόγια, **η προσφυγή ή απαίτηση που επιδιώκει να ικανοποιηθεί από το υφιστάμενο κράτος, τα παγκόσμια νομισματικά ιδρύματα, ή τις εταιρείες, εθνικές ή διεθνικές, δίνει μεγαλύτερη δύναμη ακριβώς στις πηγές της ανισότητας, και με αυτόν τον τρόπο υποβοηθά και συνεργεί στην αναπαραγωγή της ίδιας της ανισότητας.** Ως εκ τούτου, ένα άλλο σύνολο στρατηγικών απαιτούνται, και αυτό που βλέπουμε τώρα στο κίνημα Occupy είναι ακριβώς η ανάπτυξη μιας σειράς στρατηγικών που επιστούν την προσοχή, και αντιτάσσονται, στην αναπαραγωγή της ανισότητας. [...]

**Η Judith Butler είναι αμερικανίδα φιλόσοφος και κοινωνιολόγος. Είναι καθηγήτρια στο τμήμα Ρητορικής και Συγκριτικής Λογοτεχνίας του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας, Berkeley. Το κείμενο αυτό δημοσιεύτηκε στο 2ο τεύχος (Μάρτιος 2012) του περιοδικού Tidal, θεωρητικό έτυπο του κινήματος Occupy Wall Street.*

(πηγή: εφημερίδα Δράση: http://efimeridadrasi.blogspot.com/2012/03/blog-post_24.html)